

IJEASED

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN ANATOLIA
SCIENCE ENGINEERING AND DESIGN

Uluslararası Doğu Anadolu Fen Mühendislik ve Tasarım Dergisi

ISSN: 2667-8764 , 3(1), 21-42, 2021

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijeased>

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Doi: [10.47898/ijeased.823791](https://doi.org/10.47898/ijeased.823791)

İznik-İhsaniye Köyü Yöresel Mimarisinin İncelenmesi

Gamze ÖZMERTYURT *

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, 34353, Türkiye.

Yazar Kimliği / <i>Author ID (ORCID Number)</i>	Makale Süreci / <i>Article Process</i>
*Sorumlu Yazar / <i>Corresponding author</i> : gamzeoz@yildiz.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-0813-5503 , G. Özmertyurt	Geliş Tarihi / <i>Received Date</i> : 09.11.2020 Revizyon Tarihi / <i>Revision Date</i> : 28.12.2020 Kabul Tarihi / <i>Accepted Date</i> : 02.01.2021 Yayın Tarihi / <i>Published Date</i> : 15.07.2021

Alıntı / *Cite* : Özmertyurt, G. (2021). İznik-İhsaniye Köyü Yöresel Mimarisinin İncelenmesi, Uluslararası Doğu Anadolu Fen Mühendislik ve Tasarım Dergisi, 3(1), 21-42.

Özet

Kırsal mimari, yöreye ve yere özgü insan ihtiyaçlarının mimariyle buluşması sonucu üretilen kültürel değerlerdir. Bu mimarinin sürekliliğinin sağlanmasında en önemli etken, insanın çevreye, doğaya duyduğu saygıyla yaşamını sürdürülebilmesi olarak ifade edilebilir. Son yıllarda bu dokunun unutulmaya yüz tutması ve ekonomik yetersizlikler gibi faktörler köylerin göç vermesine ve geleneksel değerlerinin zamanla kaybolmasına neden olmaktadır. Bu çalışmanın da ana konusunu, bu sorunlarla mücadele eden ve yöresel mimarinin devamlılığının sağlandığı bölgelerden olan İznik'in İhsaniye Köyü oluşturmaktadır. Köyün homojen yapısı nedeniyle kendisini günümüze kadar koruyabilmiş İhsaniye Köyü'nün, dağ köyü olması sebebiyle coğrafyanın mimarlık kültürüne olan etkisini gözler önüne seren bir yapısı bulunmaktadır. Çalışmanın amacı yöresel mimarlık unsurlarının unutulmaması adına geleneksel yapıların literatürdeki değerini artırmak, bu bölge özelinde doğal yapı korunurken ekonomik, sosyal imkânsızlıklara uluslararası düzeydeki kurumların çözümlerini inceleyerek yere özgü öneriler geliştirmektir. Aynı zamanda bu bölgenin mimarlık dili hakkında bilgi vererek gelecek çalışmalara altlık sağlamaktır. Köy dokusunda bulunan evlerin plan ve cephe durumları incelenmiştir. Girilebilen 4 konut için plan şemaları oluşturulmuş ve detaylı şekilde analiz edilmiştir. Böylece çalışmada bölgenin korunması için farkındalığın artırılması, literatüre katkı sunulması ayrıca kırsal mimari dokunun korunması için öneriler oluşturulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İhsaniye Köyü, İznik, Kırsal mimari, Koruma, Tarihi çevre.

A Study On Rural Architecture Of Ihsaniye Village in Iznik

Abstract

Rural architecture is the cultural values produced by meeting the human needs specific to the region and the place with the architecture. The most important factor in ensuring the continuity of this architecture can be expressed as the ability to live with the respect people have for the environment and nature. In recent years, factors such as the oblivion of this tissue and economic inadequacies cause migration of the villages and the loss of their traditional values over time. The main subject of this study is the Ihsaniye Village of Iznik, which is one of the regions that struggles with these problems and where the continuity of local architecture is ensured. Ihsaniye Village, which can protect itself until today due to the homogeneous structure of the village, has a structure that reveals the effect of the geography on the architectural culture because it is a mountain village. The aim of the study is to increase the value of traditional buildings in the literature in order not to forget the local architectural elements, and to develop site-specific suggestions by examining the solutions of international institutions to economic and social difficulties while protecting the natural structure in this region. At the same time, it provides information about the architectural language of this region and provides a basis for future studies. The plan and facade conditions of the houses in the village texture were examined. Plan schemes were created for 4 houses that could be entered and analyzed in detail. Thus, the study aimed to raise awareness for the protection of the region, to contribute to the literature, and to create suggestions for the preservation of rural architectural texture.

Keywords: *Ihsaniye Village, Iznik, Rural architecture, Conservation, Historic background.*

1. Giriş

Kültürel alanların korunması konusu uzun yıllardır üzerine özenle durulan bir konu olmuştur. Bu amaçla birçok organizasyon kurulmuş, uluslararası statüde yasalar oluşturulmuş, devletler kendi içlerinde tespit çalışmaları yapmış ve bunlara her yıl bir yenileri daha eklenir olmuştur. Uzun yıllar kültürel mirasa verilen değer artmış olmakla birlikte, yöresel mimari arka planda kalmıştır. Tarihi köy yerleşimlerinin oluşturduğu dokular, kültür mirası kavramıyla çok sık anılmamış, eski ve bakımsız konutların oluşturduğu dağlık alanlardaki mimari öğeler olarak adlandırılmıştır.

Son yıllarda yapılan çalışmalar mevcutta kalan bu dokulara da gereken önemin verilmesi yönünde artmaktadır. “Tarihi köyler” olarak adlandırılan bu yerleşimler son yıllarda koruma biliminin konularından biri olmaya başlamıştır. Kalan az sayıdaki tarihi yapı özel vergi düzenlemeleri vb. bütçelerle devlet eliyle restore edilmeye çalışılırken, yavaş yavaş köy mimarlığı da korunması gerekli bir değer olarak gündeme gelmeye başlamıştır (Eres, 2016). Bu gelişmeler ümit verici olsa da özellikle yaşanan göç hareketleri, köy yerleşimlerinin boşalmasına, yapıların sahipsiz kalması ve yıkılmasına, tahrip olmasına neden olan sonuçlar doğurmuştur. Bununla birlikte kırsal kültürel peyzaj bütüncül olarak zarara uğramış, köy yerleşimlerinin gelenekleri, uygulamaları unutulmaya yüz tutmuştur.

Araştırma konusu olan İhsaniye Köyü de maddi zorlukların ve yetersizliklerin içerisinde var olmaya çalışan bir dağ köyüdür. Bu köyün incelenmesinde geleneksel konutların, yaşam şekillerinin ve komşu köylerdeki incelemelerin sonuçları değerlendirilmiş, dokunun korunması için yapılması

gereken önerilerde bulunulmuştur. Çalışmada, alan çalışmaları ve literatür araştırmaları ile yerleşimler belgelenerek, karşılaştırmalı yöntem ile değerlendirilmektedir. Köye veya yakın çevresine ilişkin yerinde tespitlerin yapıldığı belgelemeye dayalı alan çalışmaları bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Yapılan çalışmaya altlık oluşturması adına daha önceden bu bölgeye özgü yapılmış “Geleneksel Yerleşmelere Yönelik Bir Ekolojik Değerlendirme Model Önerisi; İzник Gölü Çevresi Köy Evleri” (Karaosman, 2004) adlı tez çalışması öncelikli kullanılan kaynaklardan olmuştur. Bölgenin imar planlarına ve koruma imar durum raporlarına belediye ve koruma kuruluyla yapılan görüşme neticesinde ulaşılamamıştır. İzник Koruma imar planı sınırları içerisinde İhsaniye köyü bulunmamaktadır. Bu durum alan için detaylı araştırma yapma olanağını kısıtlamış, aynı zamanda yapılan bu çalışmanın farkındalık oluşturabilmek adına gerekli olduğunu kanıtlar niteliktedir.

2. Kırsal Mimari

Kırsal peyzaj, ICOMOS-IFLA miras olarak kırsal peyzaj alanlarını tanımlayan tüzüğünde (2017), tüm kırsal alanların peyzaj statüsünde olduğunu ve çok fazla işlev barındıran kaynaklar olduğunu belirtmektedir. Ayrıca insan-doğa etkileşiminin sonucunda oluşmuş, yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli olan temel kaynakların çıkarıldığı kara ve su alanları olarak tanımlanmıştır (URL-1).

Kırsal peyzajın miras olarak değerlendirilmesinde ise kapsamı, sadece fiziksel özellikleriyle değil aynı zamanda çevresiyle oluşturduğu kültürel kimliği de oluşturmaktadır. Kırsal peyzajın soyut olmayan değerleri (yerel gelenek, bilgi, kimlik ifadeleri) de miras tanımının içinde yer almaktadır ve orada yaşayan toplumun ortak belleğini içinde barındırmaktadır (Ahunbay, 2019). Kırsal mimari ise bu peyzajın içerisinde yaşayan halkın kendi yöresel özelliklerine uygun olarak inşa ettiği mimarlık ürünlerini kapsamaktadır. İnsanın ve doğanın etkileşimi sonucu oluşturulan etkileşimin ürünüdür. Yörenin kendi içinden yetişen ve o bölgenin coğrafyasına, doğal dokusuna, sosyo-kültürel değerlerinin bilgisine sahip yapı ustaları tarafından inşa edilen mimarlık ürünleridir. Çevreye uyumları tamdır ve zaman içinde değişen şartlara uyum sağlayacak şekilde evrilebilmektedir (Anonim, 2012). Dolayısıyla kırsal mimarinin oluşumu salt yapı yapma ihtiyacından öte uyumlu ve yaşanabilir mimari oluşturma hedefinden ileri gelmektedir. Bu anlayış, sağlıklı yaşama mekânlarının oluşturulmasını sağlamakta aynı zamanda sürdürülebilir malzemenin geleneksel tekniklerle kullanılmasında günümüzde hedeflenen sürdürülebilir yaşama biçimine de katkı sunmaktadır.

Anadolu’da kırsal mimarinin incelenmesinde 4 unsurun yer aldığını belirten Batur ve Gür (2005), bunları şu şekilde ayırmıştır:

1. İklim, topoğrafya gibi çevresel etmenler
2. Yaşama biçimi, çevre/meکان-konut kullanımı gibi kültürel etkenler
3. Ailenin büyüklüğü ve sosyo-ekonomik yapısı gibi sosyal etkenler
4. Bireysel yaşama yoğunluğu ve benlik algısı gibi bireysel etkenler

Bu etkenler kırsal mimarinin biçimlenişinin ve her yöreye özgü farklılaşmasının nedenleridir. Kırsal mimarinin sınıflandırılmasında temel etkenin ise yapı malzemesi ve tekniğin olduğu genel bir kabul olarak görülmektedir. Böylece sivil mimarlık ürünü olan konutlar kırsal veya kentsel alanda özgün dokusunu bu etkenlere göre zenginleştirir (Muşkada, 2017).

Kırsal mimarinin günümüzde karşılaştığı sorunlar ise son dönemlerde önem kazanmaya başlamıştır. 1964 Venedik tüzüğünden itibaren tarihi kırsal yerleşme olarak bahsi geçen kırsal mimarinin, 2001 yılında ICOMOS tarafından gerçekleştirilen “Tarihi köylerimizi koruyalım” etkinlikleri ve sonraki süreçte yer alan 2017 ICOMOS-IFLA “Miras Olarak Kırsal Peyzajlarla İlgili Prensipler” tüzükleri yayınlanmıştır. Dünyadaki durum böyleyken ülkemizde ise kırsal sit ifadesinin ilk kez yer aldığı 1979 tarihli A-1609 sayılı karardır. Ülkemizin 1989 yılında onayladığı Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi’nde ise bina gruplarını tanımlayan ifadede kırsal bölgedeki “mütecannis bina grupları” olarak belirtilmiş ifade yer almaktadır (Levi ve Taşcı, 2001). Sözleşmede mimari mirasın kentsel ve kırsal olarak ikiye ayrıldığını, “Kırsal yöreler ve kent planlamasında koruma önlemlerinin mümkün olan her durumda alınmasını kolaylaştırmak ve işbu Sözleşmenin 3. maddesi, 1. fıkrasının anlamı uyarınca korunmayı gerektirmediği halde, konumu bakımından bir değer taşıyan binaların da kentsel ve kırsal çevre ve yaşam tarzı çerçevesinde korunmasını ve kullanılmasını sağlamak” ifadesi geçmektedir (Avrupa Konseyi, 1985).

3. İznik-İhsaniye Yöresi

Bu bölümde çalışmanın ana konusu olarak belirlenen İznik İhsaniye Köyü üzerine bilgilendirme yapılmıştır. Ayrıca bu dağ köyünün yönetsel olarak bağlı olduğu idari sınırlar içinde İznik kentinin zengin tarihi ve coğrafyası hakkında da bilgi sahibi olmak gereklidir.

uygulanan plan tipolojisi önce Selçuklu mimarisinde daha sonra Osmanlı konut geleneğinde uygulanmıştır. Böylece merkezi plan şemasının bulunduğu iç sofalı düzenlemelere Osmanlı konut mimarisinde daha fazla ağırlık verilmiştir (Arel, 1999). İhsaniye Köyü yapı tipolojisi incelendiğinde bu durum, yöreye özgü kırsal mimaride etkisini hissettirmektedir.

İznik çevresindeki köylerin isimleri, köyün kurulmasında katkısı olan, ilk arazi sahiplerinin isimlerinden gelmektedir. İhsaniye Köyü de bu köylerden biridir. Bu köy yerleşimlerine 1880’li yıllarda gelen göçmenlerin köylerin kurulmasındaki etkisi önemli ölçüde olmuştur (Akbulak, 2006).

İhsaniye Köyü’nün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Fakat hayvancılık, iklimsel yetersizlikler nedeniyle tarımın önüne geçmiştir. Bir dağ köyü olması sebebiyle tarım ticari anlamda yapılmamaktadır. Fakat kendi iç tüketimlerine yönelik sebze ve meyve üretimi vardır.

1990 yılında 64, 1997 yılında ise sadece 50 kişi yaşamakta olan köyde, son verilere göre 8 hane ve kayıtlı 39 nüfus yaşamaktadır. Bunların 18’i erkek; 21’i kadındır (URL-2). Bu verilere göre ve diğer mahalle nüfusları incelendiğinde İhsaniye Mahallesi İznik’in en az nüfuslu mahallesidir. İhsaniye, Bursa ilinin İznik ilçesine bağlı bir mahalledir. Bursa il merkezine 101 km, İznik ilçesine 16 km uzaklıktadır. Mahallenin iklimi, Marmara iklimi etki alanı içerisindedir. Rakım 950 m.’dir (URL-3).

3.2. İhsaniye Köyü Geleneksel Doku ve Yerleşim Özellikleri

İznik köyleri sakinleri genel anlamda tek bir yörenin oluşum yapısından ziyade farklı kültürlerin etkisindeki göç halkları tarafından oluşturulmuştur. Bu nedenle köylerde konut özellikleri, geleneksel alışkanlıklarda çeşitlilik göstermektedir. İznik’e bağlı 34 adet köy bulunmaktadır. İhsaniye Köyü’ne en yakın köyler Sansarak ve Elmalı’dır. İznik köylerindeki çeşitliliğe örnek; Elmalı Köyü’nün Gürcü Köyü olarak geçmesi ve Karadeniz’den gelen halk tarafından oluşturulması gösterilebilir. İhsaniye köyüne komşu diğer köyler, batıda dağlık arazinin alçak seviyelerinde konumlanmış Gürmüzlü, Hisardere ve Elbeyli gösterilebilir. Köylerdeki halkın genel anlamda ortak özellikleri; yaptıkları yapıların doğayla, iklimle uyumlu olup, geçim kaynakları olan tarım veya hayvancılığa dayanarak şekillenmesi olmuştur.

Anadolu öncesi Türk konut mimarisinin oluşumunda etkili olan Türklerin çadır geleneği, Anadolu’ya geçişleri sonrası mimarinin oluşmasında da etkili olmuştur. Türklerin büyük çoğunluğu, yazın yaylaklarda ‘yurt’ adı verilen çadırlarda hayvancılık faaliyetlerini de yürütebilmek adına geçici süreyle yaşarken, kışın daha korunaklı olan kışlaklardaki ahşap veya kerpiç evlerde yaşamaktaydılar. 11. Yüzyılda Türklerin Anadolu’ya yerleşmesi süreciyle Orta Asya’dan

getirdikleri geleneksel mimari anlayışı Anadolu'daki var olan birikimle sentezleyerek mimarilerini oluşturmuşlardır (Anonim, 2012). Bu durum İhsaniye Köyü'nde başlangıçta geçici kır yerleşmesi olarak adlandırılan “saya” larla kendini göstermiştir. Akbulak (2006)'ın aktardığına göre bu yerleşimlerin ana kısmı kışla sahibinin ailesiyle yaşadığı duvarları ahşaptan yapılmış ve kiremitle örtülü çatısı bulunan tek katlı birimlerdir. Bu yapılarda ikamet alanına ek samanlık ve ağıl da bulunmaktadır. Başlangıçta geçici ikamet alanları olan kışlalar İhsaniye gibi hayvancılığın en önemli geçim kaynağı olduğu köyler için günümüzde tüm senenin geçtiği konut mimarisini oluşturmaktadır.

İhsaniye köyü, ilkel köy yerleşimi özelliği gösteren toplu yerleşme şekline sahiptir. Bu köy tipinin en eski yerleşim tarzı olduğu ifade edilebilir. Bu yerleşim özelliği, evlerin birbirine yakın ve suyun az olduğu yerlerde görülmektedir. Bu tip köylerde insanların yardımlaşması ve iş birliği yapması diğer köy şekillerine göre daha kolay olduğu için ilk yerleşim tarzı olarak benimsenmiştir (Gümüş, 1998) (Şekil 2).

Şekil 2. İhsaniye Köy yerleşimi (URL-3 ve yazarın arşivinden oluşturulmuştur).

İhsaniye köyü evlerinde su ve kanalizasyon bağlantıları bulunmamaktadır. Eskiden okul olarak kullanılan yapının günümüzde kullanılmadığı, genç nüfustaki azalışın kanıtı niteliğindedir. Az sayıda öğrenci için taşınmalı eğitimin yapıldığı köyde bu tarz yetersizlikler nüfusun giderek azalmasına neden olmuş, kışın sadece 4-5 hanenin kullandığı, yazın ise yayla olarak kullanılan bölge konumuna gelmiştir. Köy yerleşiminde sokak dokusu düzensizdir. Sokakların zemini toprak kaplıdır. Yapıların sınırları çok fazla keskin olmamakla birlikte sınırlama elemanı olarak yer yer ahşap çitler mevcuttur (Şekil 3).

İhsaniye’de büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Yörenin genel geçim kaynağı hayvancılık olup, tarım, ev içi ekonomisinde kullanılmaktadır. Hayvancılık için geniş çaplı ahırlar yerine kimi zaman evlerin zemin katlarındaki taşlık mekanının bir bölümü ahır olarak ihtiva ederken, kimi zaman ise yapının yakınında ayrı bir ahırlık mekanı bulunmaktadır (Şekil 5.). Ahır mekanları bu yörede “Dam” olarak adlandırılmaktadır (Karaosman, 2004).

Şekil 5. İhsaniye Köyü dış mekanda bulunan ahır ve zemin katlardan giriş sağlanan ahır yapıları(Yazarın arşivi,2019)

3.4. İhsaniye Köyü Evleri

İhsaniye Köyü bir tepe köyüdür. Bu özelliği konutların dağılımında manzaraya doğru yönelimin oluşmasını, doğanın ekolojik dengesine uyumlu yapılaşmaya elverişli imkân doğurmuştur. Aynı zamanda yapıların dağılımı yapılan gözlem neticesinde oldukça homojen bulunmuştur. Malzeme, plan özellikleri, yapım sistemleri, cephe özellikleri benzerdir. Örnek incelemesi yapılan 4 ev bulunmaktadır. 4 ev içerisinde 1 evin plan şemasına çeşitli kaynaklardan yapılan incelemelerle ulaşılmış fakat görsel olarak cephe resimlerine ulaşılamamıştır. Bu açıdan yapıların karşılaştırılmaları ve analizleri yapılabilmektedir. İhsaniye köyü evleri konutlar arasındaki komşuluk ilişkisi düşünülerek mesafeleri yakın tutulmuştur. Yapıların bulunduğu konumdan kaynaklanan soğuk iklimden korunmak amacıyla yapı pencereleri küçük tutulmuştur. İhsaniye Köyü'nde yaşam insanlar ve hayvanların birlikte yaşamasına olanak sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Evlerin geçim kaynağı olan hayvancılık dışında zeytin işlenmesi, tereyağı, peynir yapımı gibi üretimler konut içinde gerçekleşmektedir.

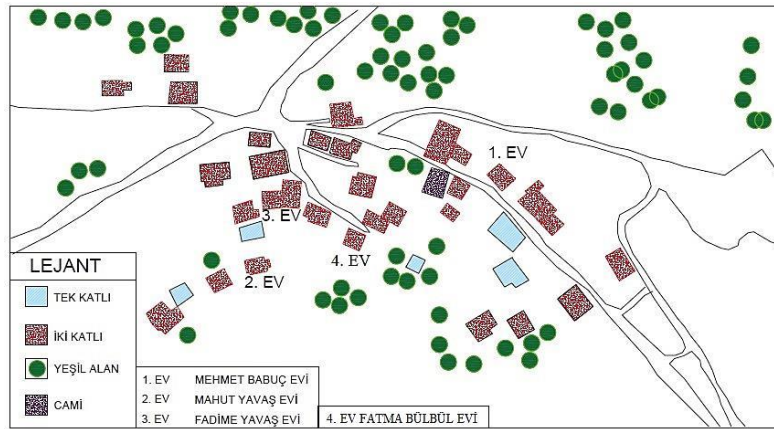
İhsaniye Köyü’nde yemek yapma işlevi için kullanılan mutfak mekanlarına ek kışın odalardaki kuzineler sayesinde yemek pişirilirken, yazın bütan gazı ocaklarında pişirilmektedir. Hemen hemen her yapıda yaşama mekanı odalarında ocak bulunmaktadır. Bu ocak önceden ısınma için aktif kullanılırken günümüzde odanın içinde bulunan kuzinenin hava borusu ocağın bacasından

geçirtilerek işlevsiz bırakılmıştır. Oturma eyleminde odalarda sedir kullanımı geleneği devam etmektedir, bunun yanında bazı evlerde koltuklar da kullanılmaktadır (Şekil 7). Temizlenme işlevi odalarda bulunan yunaklık mekanında ve sonradan sofalara dahil edilen tuvalet mekanlarında gerçekleştirilmektedir.

Şekil 7. İhsaniye Köyü evi, soldan sağa; kuzine, ocak, ocak, soba kullanımı

Günümüzde her köyde bulunan yeni betonarme yapılar bu köyde de bulunmaktadır. Ancak bu yapılar diğer çevre köylere göre daha az bulunmaktadır. Köyde yaşayan konut sayısı oldukça azdır. İhsaniye Köyü evleri genel olarak yarısı zeminin içinde kalacak şekilde iki katlı inşa edilmiştir. Evlerin yüzde sekseni bu şekilde 1,5-2 katlı olarak tariflenirken geri kalanı tek katlıdır (Şekil 8.). Alt katlar ahır veya depo olarak, üst katlar yaşama mekanı olarak kullanılmaktadır. Tek katlı yapılar ahır olarak kullanılmaktadır.

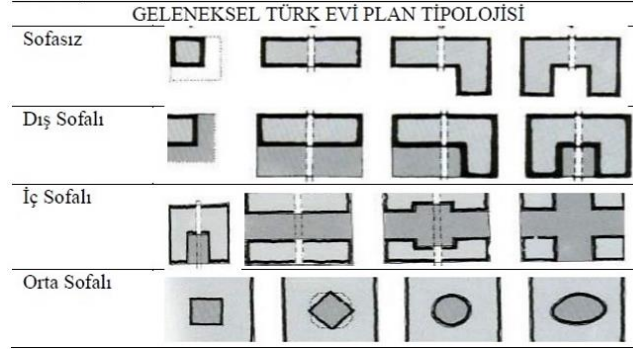

Şekil 8. İhsaniye Köyü vaziyet planı, kat adedi analizi.

3.4.1 İhsaniye Köyü evleri yapısal özellikleri

Evlerin Plan Tipolojisi genel olarak zemin üstü bir kattan oluşmaktadır. Kimi yapılarda zemin kat ahır olarak kullanılıp, üst katta konut kullanımı olsa da bazı yapılar zemin katları da konut

kullanımına açmış ahır mekânlarını sadece evin dışında kullanmışlardır. Yapılarda sofa kullanımı vardır. Dış kapalı sofa kurgusunun bulunduğu mekanlarda sofa etrafında düzenlenen odalar ve sonrada evin içine dâhil edilerek çıkma yapan ıslak hacimler bulunmaktadır (Şekil 9).

Şekil 9. Geleneksel Türk Evi plan tipolojisi (Eldem, 1986)

Çalışma kapsamında seçilen 4 yapı incelenmiştir. Bu yapıların seçilmesinde köyde yeterli ev sahibinin bulunmaması örneklem anlamında inceleme yapılması beklenen konut sayısını olumsuz etkilemiştir. Fakat plan tipleri, malzeme özellikleri, fonksiyonel durumlarının incelenmesi adına evlere girilmesi önem teşkil etmektedir. İncelenen yapılar, Mehmet Babuç evi, Mahmut Yavaş, Fadime Yavaş ve Fatma Bülbül evleridir. Mehmet Babuç evi;

İki katlı yapıya çitlerle çevrili bahçeden girilmektedir. Yapının bulunduğu arsa 1200 m2 olup 407 Parsel 'de bulunmaktadır. Yapının önceki kullanımında ahır olarak kullanılan zemin kat evin yaşama mekanı olarak kullanılmıştır. Girişteki taşlık mekanı ve bu mekanın içinde mutfak tezgahı bulunmaktadır. Diğer oda ise yaşama mekanı olarak kullanılmaktadır. Birinci kata çıkan tek kollu ahşap merdiven mevcuttur. Buradan çıkılan kapalı dış sofanın uzun kenarlarından biri avluya bakmakta, diğer kenarı iki odaya ve sonradan genişletilen helaya bakmaktadır. Odanın birinde yüklük, diğerinde ocak vardır (Şek. 10).

Şekil 10. Mehmet Babuç evi güneybatı, güneydoğu cephesi ve iç mekan (Yazarın arşivi,2019)

Mahmut Yavaş evi: Parsel numarası 377 olan dış kapalı sofalı plana sahip yapıda; zemin kat ve birinci kat olmak üzere iki kat bulunmaktadır. Yapıya girişler zemin katta 2 adet, birinci katta bir adet olmak üzere 3 kapıyla sağlanmaktadır. Yapıdaki çıkmalar, ıslak hacim (Yunmalık) ve sonradan genişletilen odalar için kurgulanmıştır. Çıkma altları payandalar ile desteklenmiştir. Sofa içerisinde üst katta mutfak tezgahı ve sonradan eklenen hela bulunmaktadır. Yapının yaşama mekanı evin üst katı olup zemin katta ahır ve kümes olarak kullanım söz konusudur (Şek. 10).

Şekil 11. Mahmut Yavaş evi; üstte güneydoğu, güneybatı cephesi ve altta, iç mekan(Yazar Arşiv,2019).

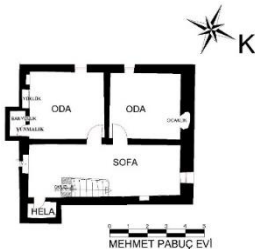
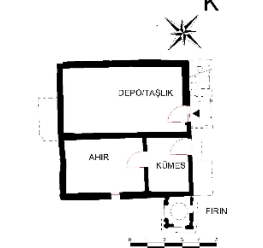
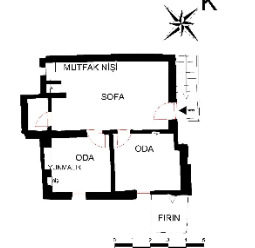
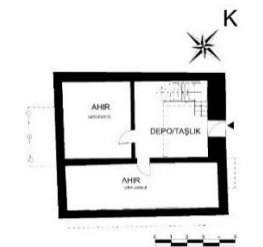
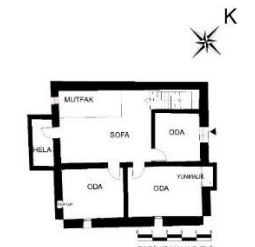
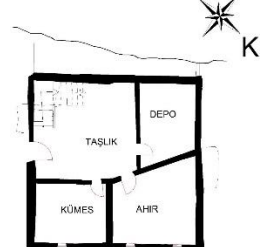
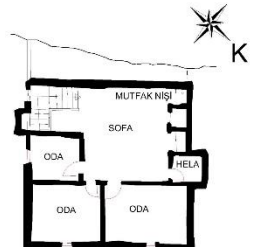
Fadime Yavaş evi: Parsel numarası 372 olan yapı, zemin katında taşlık mekânına bağlı ahır bölümünün bulunduğu örneklerdendir. Yapının üst katına geçişi sağlayan merdivenler yapının içinde bulunmaktadır. Zemin ve üst kat olmak üzere yapı, 2 katlıdır. Yapının birinci katında kapalı dış sofa mekanına bağlı 3 adet oda bulunmaktadır. Hela ise sonradan eklenerek payandalarla desteklenen çıkma yapmaktadır. Sofanın batısındaki odada ocak, doğusundaki odada yunmalık bulunmaktadır (Şek. 12).

Şekil 12. Fadime Yavaş evi güneybatı, kuzeybatı cephesi ve odalar iç mekan, merdiven mekanı (Yazarın arşivi, 2019).

Fatma Bülbül evi: Karaosman'ın çizimlerinden aktarılarak oluşturulan plan şemaları incelendiğinde, tıpkı diğer evler gibi zemin kat ahır alanı olarak kullanılmıştır (Karaosman, 2004). Birinci kat ise yaşama alanı olarak düşünülmüştür. Zemin katta taşlık mekânına bağlanan depo, kümes ve ahır; birinci kattaki sofa mekânına bağlanan odalar ve hela çıkması mevcuttur. Çalışma kapsamında incelenen konutların sofa tipolojileri, görünüşleri ve merdiven kullanım durumunda olanların mekana giriş düzenleri tablolştırılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Çalışma kapsamında incelenen yapılar

Yapı	Zemin Kat	Birinci Kat	Sofa Tipleri	Üst Kata Giriş Merdiven
Mehmet Babuç Evi.			KAPALI DIŞ SOFA	İÇERİDEN
Mahmut Yavaş Evi			KAPALI DIŞ SOFA	DIŞARIDAN
Fadime Yavaş Evi			KAPALI DIŞ SOFA	İÇERİDEN
Fatma Bülbül Evi			KAPALI DIŞ SOFA	İÇERİDEN

Örnekleme seçilen yapılar incelendiğinde evlerin ortak özelliklerden biri kapalı dış sofa tipolojisine uygun yapılmış olmalarıdır. Geleneksel yapılar genel anlamda 2 katlı yapılmıştır, tek katlı yapıya rastlanılmıştır fakat içine girilememiştir. Bu nedenle plan tipolojisi çıkarılamamıştır. İki katlı konutlarda ise dışarıdan merdivenle girilen ve içeriden taşlık mekânından çıkılan merdivenle ulaşım olarak iki tip gözlenmektedir. Bir diğer ortak özellik yapılarda helaların çıkma olarak üst katlarda dışarıya taşırılmasıdır. 2 katlı yapılarda taşlık mekânından ahıra ulaşım sağlanması genel bir tipolojik özelliktir. İncelenen yapılardan Mehmet Babuç evinde bunun görülmemesi nedeni ev sahiplerinden alınan bilgiye göre kendi isteklerine göre ve hayvancılığı bıraktıkları için depo ve ahır mekânlarını odaya dönüştürme kararı almalarıdır.

Yapılarda kapı, pencere, merdivenler ahşap malzemeyle yapılmıştır. Odalarda kimi yerlerde sergenler bulunmaktadır. Çatı, ahşap levhalar üzeri yatay ve dikey ahşap elemanlar kullanılarak üzeri alaturka kiremitle kaplanmıştır (Şek. 14).

Şekil 14. İhsaniye Köyü yapım tekniği ve malzemeler, iç mekanda sergen, yunaklık(Yazarın arşivi,2019)

3.4.3. İhsaniye Köyü simgesel değerler

Özellikle göçebe yaşam tarzını benimseyen kültürlerde keçi kılınının cinsine bağlı olarak adlandırılması kara çadır, ak çadır olarak değişen çadır örtüleri kullanılmıştır. Yörüklerde rastlanan bu çadır örtüleri, bu yöre halkının geleneklerinde yörük özelliğini benimseyip sonradan yerleşik hayata geçtiklerinin ispatı niteliğinde de sayılabilir. Evlerin bazılarında girişte örtülü kıl çadırdan parçalar ve kapılara asılan hayvan boynuzları göçebe yaşam tarzının tarihini de nitelemektedir. Aynı zamanda tıpkı bazı Safranbolu evlerinde evlerin köşelerine asılan geyik boynuzunun o evin sahibinin avcılık yeteneğini vurgulamasındaki gösteriş gibi bu yörede de benzer inanışlar mevcuttur (Şekil 6) (URL-4). Hayvan kültürünün Anadolu'da geçimini bu yolla sürdüren topluluklarda simgesel anlamı bolluk ve bereket olarak belirtilebilir (Şenesen, 2011).

Şekil 6. İhsaniye Köyü somut olmayan kültürel değerler

İhsaniye Köyünün dini ve sosyal yapıları incelendiğinde köy merkezinde bir adet caminin olduğu görülmektedir. Caminin yenilenmiş olduğu bunun da yerel sakinlerin kendi imkânlarıyla sağlandığı öğrenilmiştir. Köy yerleşiminin kompakt bir yapıda olmaması, dağ köyü olması ve arazideki engebeli durum nedeniyle toplanma mekânlarının tanımlı bir alanda olmadığı görülmüştür.

3.5. İhsaniye Köyü Koruma Sorunları

Köy için yapılan incelemeler sonucunda mevcutta bazı koruma sorunları tespit edilmiştir. Bunlar;

-İhsaniye Köyü'ndeki yapıların ve bölgenin köy yerleşme planları mevcut değildir. Yapılar henüz tescillenmemiştir. Bu çalışma aynı zamanda yapıların tescillenmesi için altlık oluşturmaktadır. Köy yerleşiminin, günümüzde hala koruduğu geleneksel özellikleri, geleneksel malzemeye oluşturulmuş homojen konut dili gibi özellikleriyle kentsel sit alanı olması gereklidir.

-Yapıların genel durumuna bakıldığında İzник'in doğusunda bulunan komşu diğer köylerdeki gibi yeni betonarme yapıların çok fazla olmadığı gözlenmektedir (Şek. 15).

Şekil 15. İhsaniye Köy yerleşimi mevcut durumu

-Ev sahipleri, yaşam koşullarındaki yetersizlikler, arsanın jeolojik yapısının zorluğu, ulaşım imkânlarının güçlüğü gibi olumsuz durumlarla karşı karşıyadır. Hayvancılıkta kullandıkları ekinin üretilmesinde de eski verimi alamamaları ekonomik olarak güç durumda olmalarına neden olmuştur. Bu sebeplerden dolayı ev sahipleri evlerine yeterli bakımı gösterememektedir. Bazı konutlarda geleneksel kapı ve pencereler bakımsız kalmış ve PVC malzemeyle değiştirilmiştir (Şek. 16).

Şekil 16. Mahmut Yavaş Evi Solda 2004 Durumu (Karaosman, 2004), sağda 2019 durumu

-Yapılan önceki çalışmalarda önceden tarihi çeşme ve camiden bahsedilirken son durumda bu yapılardan caminin yenilendiği görülmüş olup, tarihi çeşme yapısına ise ulaşılamamıştır (Şek. 17).

Şekil 17. İhsaniye Köyü Camisi 2019 durumu

-Köy muhtarıyla yapılan görüşmeler sonucu köy içerisinde henüz 39 kişinin aktif yaşadığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu sayı gün geçtikçe azalmaktadır. Köyün terk edilme riskiyle karşı karşıya kalma durumu vardır.

4. Sonuçlar ve Öneriler

Yapılan çalışma göstermiştir ki geleneksel kırsal yerleşmelerin en büyük problemi bakımsızlık ve ekonomik güçlüklerin yaşam koşullarına etkisiyle terktir. Kırsal yerleşim bölgelerinin terk edilmesinde insan ve doğa temelli faktörler olarak iki grupta inceleme yapılabilir. İnsan nedenli terklerin ise temel sebepleri; sosyo-kültürel ve ekonomik sebepler, politik ve diğer sebepler olmak üzere üç grupta incelenmektedir (Güler ve Kahya, 2019). İhsaniye köyünde özellikle sosyo-kültürel ve ekonomik nedenli göçler başta gelmektedir.

Taş, kerpiç ve ahşap malzemenin kullanıldığı toprak sıvalı İhsaniye evleri dağlık yerleşimin sonucu olarak Karadeniz evlerine benzer olarak çok fazla yakın mesafede konumlanmadan birbirinden bağımsız yerleşmiştir. Yapılar, özellikle iklimin etkisiyle az ve küçük pencereci, ocak ve zemin katlarında ahır bulundurmaktadır. Konutların yüzde sekseni iki katlı yapılmıştır. Tek katlı yapılarda ise barınmadan ziyade sonradan ahırları ayırmak isteyen kullanıcıların ahır-depo fonksiyonu verdiği birimler ve köyde yaşanan göçten dolayı boşalan konutların değerlendirilmesi olarak görülebilir. Köy yerleşiminde sokak dokusu topraktır. Köyün en belirgin özelliği ise homojen bir görsel peyzaj sağlaması ve doğaya uyumlu yerleşimi olarak belirtilebilir.

ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nün (1999) ilkeleri arasında da “Geleneksel mimarinin takdir edilmesi ve başarıyla korunması toplumun buna katılımı, desteği, sürekli bakımı ve kullanımına bağlıdır” ifadesi bulunmaktadır (ICOMOS, 1999). Yapıların sürdürülebilirliğinin sağlanması, kullanılması, karakteristikleri korunarak güncel yaşam koşullarını yanıtlar duruma getirilmesi, düzenli bakımı ile olanaklıdır.

Bölgede yapılan incelemelerde yörenin doğal dokusu, konut-peyzaj bütünlüğü gözlenmiştir. Bölgenin kalkınmasının geleneksel konutların bakımını da kolaylaştıracak etkiye sahip olacağı görülmektedir. Bu nedenle bölgeye ekolojik turizm bağlamında teşvik projelerinin yapılması önerilmektedir. Aynı tüzüğün ilkelerinden olan “Ev sahibi topluluklar ve yerli halk koruma ve turizm için yapılacak planlamaya katılmalıdır” ve “Turizm ve koruma etkinlikleri ev sahibi topluluğa yarar sağlamalıdır” (5. ilke) konuları geleneksel dokunun sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır (ICOMOS, 1999).

Kırsal yerleşmelerin yeniden değerlendirilmesi için yapılan çalışmalarda, yeniden inşa veya yeniden ormanlaştırma (özellikle vahşi yaşama geri dönüş amacıyla koruma), müzecilik yaklaşımları (açık hava müzeleri), turizm uygulamaları ve yeniden yerleşim yaklaşımı (eski sakinlerle veya yeni sakinleri yerleştirme) uygulanmaktadır (Güler ve Kahya, 2019). Köyde

gerçekleştirilecek eko turizm ve kültür turları, köydeki hayvancılık ve tarım ürünlerine, zeytin turizmine yönelik çalışmalar, hem doğal çevrenin korunması ve bu konuda farkındalık yaratılmasına, hem de yerel halkın ekonomik katkı sağlayarak refah düzeyinin yükselmesini sağlayacaktır. Bu amaçla bakımsız kalan mekânların bazılarının kamulaştırılarak gününbirlik turizme hizmet edecek işlevler ile değerlendirilmesi düşünülebilir. Aynı zamanda kırsal peyzajın tanıtımı için yapılacak turizm rotalarının İznik bağlamında geleneksel dokuya sahip İhsaniye köyü gibi komşu köy yerleşimlerinden de geçecek bir sistemle düzenlenmesi de bu bölge halkı için birçok soruna çözüm olabilecek yöntemlerdendir.

Bu çalışma aynı zamanda tescili yapılmamış bu yapılar için tescil önerisi getirmektedir. Yapılar daha fazla zarar görmeden kapsamlı bir çalışmayla tüm köyde tescillenebilir yapılar incelenip tescillenmelidir. Gerekirse bütüncül koruma bağlamında koruma planı hazırlanmalı bu konuda yerel yönetimler başta olmak üzere sürece halkı da katarak dokunun yaşatılmasına çalışılmalıdır.

Köy yerleşiminin, günümüzde hala koruduğu geleneksel özellikleri, geleneksel malzemeye oluşturulmuş homojen konut dili gibi özellikleriyle kırsal sit tanımına uyabilecek niteliktedir. Yasal olarak kırsal sit tanımının geçtiği ilk karar olan 1979 tarihli A-1609 sayılı kararda “kentsel ve kırsal sitlerde geçici dönem yapılaşma koşullarının belirlenmesi için yöresel yapı niteliklerine ait bilgi ve belgelerin Kurula gönderilmesi” ifadesi yer almaktadır (Durukan, 2004; Eres, 2013). Türkiye’de kırsal sit tanımının yasal düzeyde yer bulma çabası süregelen bir olgu haline gelmiştir. Son olarak 2006 yılındaki 720 sayılı yasal düzenlemede “Kentsel Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları” başlıklı ilke kararıyla kentsel sit tanımında “..mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte buldukları alanlar..” olarak yürürlüğe girmiştir (URL-5). Kırsal sit tanımı detaylı olarak açıklanmamakta, kentsel sitin gölgesinde muğlak bir ifadeyle yer almaktadır. Bu durum, İhsaniye Köyü gibi yerleşim yerlerinin tanımlanması ve korunmasında yetersiz kalınan yasal sorunlara neden olmaktadır.

İhsaniye Köyü geleneksel dokusu yapılacak onarım, koruma çalışmaları sonucu yaşatılmalı, sosyal, ekonomik ve kültürel sürdürülebilirlik örneği olarak literatürde yer bulmalıdır. Geleneksel mimarinin temsilcisi olan kırsal mimari ürünler gelecek nesillere korunarak aktarılmalıdır.

Yazarların Katkısı

Çalışmada tek yazar katkı sunmuştur.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapılan çalışmada, araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Teşekkür

Bu çalışmaya katkı sunan İhsaniye köyü muhtarı Mahmut Yavaş'a, evlerini açan Fadime Yavaş, Mehmet Babuç'a teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın özet bildirimini "18-21 Kasım 2020'de Karabük Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi tarafından Safranbolu'da Uluslararası Mimarlık Araştırmaları Sempozyumu (ReseArch'20)" kongresinde sözlü sunum olarak sunulmuş olup, kongre üyelerine teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Ahunbay, Z., (2019, Nisan). Kırsal Peyzajın Korunması İle İlgili İlkeler. *Icomos Uluslararası Anıtlar Ve Sitler Günü 2019 Etkinlikleri Kırsal Mimari Miras Sempozyumu* (s. 1-2). Eskişehir.
- Akbulak, C., (2006). Doktora Tezi, *İznik Depresyonu'nun Beşeri Ve İktisadi Coğrafya Açısından İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Anonim, Anadolu'da Kırsal Mimarlık [PDF dökümanı]. Aktarılan yer Tarihi Kentler Birliği – ÇEKÜL – Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2012 Web sitesi, <http://www.tarihiKentlerBirliGi.org/wpcontent/uploads/AnadoludaKırsalMimarlik-Ekitap.pdf>.
- Arel, A., (1999). Anadolu'da geleneksel Konut Kültürel Etmenler. Dördüncü Türk Kültürü Kongresi, 1, 37-40.
- Avrupa Konseyi. (1985). Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi.[online]. <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14268/avrupamimari-mirasinin-korunmasi-sozlesmesi.html>, (Erişim tarihi: 13 Mayıs 2020).
- Batur, A. ve Öymen Gür,Ş., (2005). *Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari: Rural Architecture in the Eastern Black Sea Region*, İstanbul: Milli Reasürans.
- Durukan, İ. (2004). *Türkiye'de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Sonrası Kültür Mirası Korumasının Gelişimi ve Uygulama Sorunları*. Doktora Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eldem, S. H., (1986). *Türk Evi Osmanlı Dönemi*, İstanbul: Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı.
- Eres, Z., (2013). *Türkiye'de Geleneksel Kırsal Mimarinin Korunması: Tarihsel Süreç, Yasal Boyut, Prof. Dr. Nur Akın'a Armağan- Mimari ve Kentsel Koruma*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Eres, Z., (2016). Türkiye'de Geleneksel Köy Mimarisini Koruma Olasılıkları. *Ege Mimarlık*, 92, 8-13.
- Güler, K. ve Kâhya, Y., (2019). *Developing an approach for conservation of abandoned rural settlements in Turkey*. A/Z ITU Journal of the Faculty of Architecture, 16(1), 97-115.
- Gümüş, E., (1998). Türkiye'de yerleşme. Nuray Serter (Editör), *Türkiye Coğrafyası* (s. 87-110). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın.
- ICOMOS. (1999). Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, ICOMOS 12. Genel Kurulu. [online]. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICO - MOSTR_0901543001353670596.pdf (Erişim tarihi: 20 Mayıs 2019).
- Kaplanoğlu, R., (2001). *Doğal ve Kültürel Varlıklarıyla Orhangazi*. Bursa: Orhangazi Matbaası.
- Karaosman, S. K., (2004). *Geleneksel Yerleşmelere Yönelik Bir Ekolojik Değerlendirme Model Önerisi İznik Gölü Çevresi Köy Evleri*. Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Muşkada, Ü., (2017). Kırsal Ölçekte Geleneksel Konut Mimarisinin Korunması: Özgünlük. *SEFAD*, 37, 437-448.
- Levi, E. A., ve Taşcı, B., (2001). Ege’de Kırsal Mimari Araştırmaları: Bayındır Köyleri. *Megaron/Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 12(3), 365-384.
- Şenesen, R. O., (2011). Türk Halk Kültüründe Bolluk ve Bereketle İlgili İnanç ve Uygulamalarda Eski Türk Kültürü İzleri. *Folklor/Edebiyat*, (66), 209-228.
- Tunalı, S., (2010). Geleneksel İznik Konutları. *Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Dergisi*, 55-60.
- URL-1: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0887771001560505611.pdf, (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2020).
- URL-2: <https://www.iznik.gen.tr>, (Erişim Tarihi: 10 Mart 2019).
- URL-3: <https://www.google.com/maps>, (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2019).
- URL-4: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/geyik-boynuzlari-safranbolu-evlerinin-sigortasi-gibi-goruluyor/1483409>, (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2019).
- URL-5: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263781/720-nolu-ilke-karari-kentsel-sitler-koruma-ve-kullanma-.html>, (Erişim Tarihi: 9 Kasım 2020).